

arbejde ikke er mulig. En vis del af vort arbejde er nødvendigt for at opfylde de almene behov. Først herefter er selvrealiseringen i det frie arbejde en mulighed. Overordnet set en ganske fornuftig betragtning, dog virker formuleringen "harmonerer med" lige lovlig optimistisk.

JPKJ sammenfatter slutteligt disse tre hypoteser i en samlet hovedtese: "Der kan opstilles en socialistisk utopi som adækvat løsning på det fremmedgørelses-problem, der rejses af den unge Marx". Om denne løsning nu også er adækvat forbliver - på baggrund af vor kritik af den natur-deterministiske holdning hos JPKJ - et åbent spørgsmål. Og selvom JPKJ prøver at imødegå denne kritik, så forbliver det - i vore øjne - et problem at forholde en progressiv, socialistisk praksis/politik til et teoretisk fundament, hvor alle vigtige elementer på forhånd synes at foreligge med naturlig nødvendighed.

Med disse uenigheder antydningensvist blotlagt, så er det vigtigt for mig samtidig på det varmeste at anbefale Jens Peter Kajs bog, der - udover at tjene som en ganske glimrende introduktion til sit emne - vidner om stort overblik, syn for frugtbare teoretiske kombinationer og en sproglig formidlingsevne, man sjældent oplever i filosofiske afhandlinger.

Paw Hedegaard Amdisen

Humanistens ignoramus og den oversete danselse

Thomas Hylland Eriksen. *Charles Darwin*. Viborg: Tiderne Skifter 2000. 175 sider. Kr. 198.
Paul Strathern. *Darwin og evolutionen*. Lyngby: Polyteknisk Forlag 1999. 87 sider. 98 kr.

Der er næppe nogle videnskaber der i dag har så gennemgribende og omfattende indflydelse på vores hverdag og umiddelbare fremtid som de biologiske. Vi har i de senere år oplevet en markant vækst indenfor forskellige grene af biologien, samtidig med at den teknologiske udvikling har muliggjort et mere aktivt manipulerende forhold til naturen, inklusive mennesket, end nogensinde før. Det velanskrevne videnskabelige tidsskrift *Nature* har således i løbet af 1990erne lanceret ikke mindre end fem specialiserede tidsskrifter, der alle relaterer sig til nye områder indenfor biologien. Det prestigefyldte *Human Genome Project* har allerede fejret store succeser. Det er netop lykkedes amerikanske forskere at konstruere et computerstyret eksperimentelt system, der automatisk kan designe og fremstille robotagtige livsformer ud fra principperne om evolution ved naturlig udvælgelse. I vores køleskabe hober de genmodificerede madvarer sig op. De biologiske videnskaber er med andre ord for alvor blevet vedkommende. For at kunne påvirke den dagligdag vi alle lever i, er det blevet nødvendigt at tage stilling. Og det gør man stadig bedst på et informeret grundlag.

På den baggrund er der gode argumenter for at vide noget mere om den moderne biologi og hvordan

den er opstået. I den historie spiller Charles Darwin en rolle der vanskeligt kan overvurderes. Men der er også et andet element, der spiller ind. Et godt kendskab til Darwin burde simpelthen høre med til ens klassiske dannelse. Det har Thomas Hylland Eriksen forstået og går i *Charles Darwin* offensivt til værks imod de selvgede humanister, der til enhver lejlighed kan citere Marx, Freud og Foucault, men som står med plirrende, glasklare øjne når talen falder på fysik og biologi. Hylland Eriksen har ret. Det er slet og ret for dårligt.

I England og USA er der en overvældende Darwin industri, men herhjemme går man for det meste både langt og forgæves. Derfor er det godt at se, at der nu er et par muligheder på markedet. Hylland Eriksen taler, som socialantropolog, så at sige til sine egne om noget, de burde vide. Paul Strathern derimod leverer med *Darwin og evolutionen* et designet videnskabeligt og biografisk portræt, der ikke går ud over genren. Vi får en velfortjent og tiltrængt intellektuel opsang med i købet af Hylland Eriksen. Hos Strathern får vi bare noget at vide.

Forventningerne til de to bøger er derfor vidt forskellige. Efter Hylland Eriksens gang skældud, kræver man til gengæld, at han på højt kvalificeret vis udfylder ens dannelseshuller. For lige at hanke op i de humanistiske læsere, der sidder med våd pels og hængeører overfor en naturvidenskab, der for Gud ved hvilken gang får lov at score points på humanioras bekostning, er Hylland Eriksen smart. I modsætning til stort set alle andre skildringer af Darwin hvor han fremstår som en kompleks person, hvilket gælder selv for de viktorianske heltekvad, får vi nu at vide, at Darwin var

et ukompliceret menneske. Han var let at forstå og set fra en humanistisk og filosofisk synsvinkel en ligefrem uinteressant person. Med et par friske sætninger får vi sat Darwin på plads i skemaet, der lader naturforskeren betale for sin viden ved at give afkald på både dannelse og dybde. Så har vi heldigvis naturvidenskabsfolkene, hvor vi vil have dem, samtidig med at vi får lov at beholde vores særlige kulturelle og æstetiske forståelse, der hæver os langt over den empiriske videnskabs enstrengede virkelighed.

Der er heldigvis én ting, som vi kan bruge uden forbehold og det er den rendyrkede, gennemsækulariserede ateisme der, i modsætning til naturvidenskaben, ikke er blind for verdens skønhed og mysterier. Gud og hele det frygteligt tankestækkende dogmatiske apparat som kristendommen har bragt med sig er heldigvis lige blevet klaret af den rationelle støvsuger. Men så er det også tiltrængt med lidt intellektuel bedreviden. Således lægger Hylland Eriksen i sidste ende bolden op til humanisten. Det er bare om at hugge til den og så kan vi alligevel få det sidste ord overfor en darwinistisk videnskab, der bombastisk bliver erklæret "potentielt livsfarlig".

Det er ærgerligt, for Hylland Eriksen kommer nemlig til at spænde ben for sig selv. Darwin skal pinedød tilpasses dette simple skema og som resultat bliver vi præsenteret for en række urimeligheder, modsigelser og overfladiske betragtninger. I modsætning til forventningen om, at nu bliver sagen bragt i orden, sidder man som læser tilbage med følelsen af at have fået anklagen bekræftet. Og det var jo ikke meningen.

Hylland Eriksen forsøger at peppe sin fortælling op med et enga-

geret og indlevende sprog. Det er der selvfølgelig intet i vejen med. Tværtimod. Men det skal bare *virke* hvis ikke populariseringen skal slå over i det rene pjat. Det er nemlig ikke nødvendigt. Der er for eksempel ingen grund til at forklare læseren, at moderne informationsteknologi ikke var til rådighed i 1830'erne, men at man altså godt kunne sende breve og pakker alligevel! Ligeledes er der alt for mange løse påstande og for meget historisk spekulation. Den og den *må* have følt dit og dat i forskellige situationer, ellers ville det da have været mærkeligt.. *Hvis* nu det engelske uddannelsessystem *skulle* have fundet på at sætte "den store Hegels filosofi" på læseplanen, så *ville* Hooker nok have rystet vemodigt på hovedet. Under udforskningen af de primitive flustra-organismer *må* Grant have følt, at han var på sporet af livets begyndelse. Darwins farfar, Erasmus Darwin, *må* have haft fritænkende forældre, *hvorfor* skulle han ellers hedde det samme som den store humanist fra Rotterdam? Det sidste kan man selvfølgelig checke - spørgsmålet er så bare, om ikke Hylland Eriksen burde være gået videre i sine undersøgelser end til "større engelsksprogede opslagsværker" og "*Den Store Danske Encyklopædi*". Men den historiske spekulation er rent sludder.

Der er også så meget rygmarvsretorik i bogen, at man efterhånden bliver træt af det. Selvfølgelig langes der ud efter det klassiske portræt af den hvidskæggede Darwin som et rent propagandaprodukt. I stedet bør vi se Darwin først som "en rank mand med bidsk mine og hidsige sorte bakkenbarter" og senere som sløj og syslende i et grimt hus langt fra verden. Sproget er hele tiden så ladet - ikke mindst i skildringen af de "forkvaklede og

hjernevaskede kristne" - at det kritiske opgør med tidligere Darwin-biografier mister sin troværdighed. Desværre begynder Hylland Eriksen efterhånden at tro på sin egen retorik og drage konklusioner på denne baggrund. For eksempel får vi at vide, at Darwins opvækst og baggrund ikke gav ham noget valg. Hvad andet kunne han gøre end "at arbejde smalsporet og videnskabeligt?" Følger man logikken i Hylland Eriksens portræt, så er svaret: ikke særlig meget. Men det skal ses på baggrund af, at ting der ikke lige passer ind i billedet afvises under henvisning til, at "måske giver en sådan forklaring en plausibel fortolkning, men jeg ved sandelig ikke rigtig".

Det er heller ikke altid lige vellykket, når vi får referencer til den videnskabshistoriske kontekst. Sammenligningen mellem Darwin og Kopernikus er velkendt. Darwin brugte den selv ret tidligt. Hylland Eriksen er da heller ikke sen til at gribe parallellen og fortælle os, at "systemet (det biologiske) begyndte at vakle under vægten af sine egne epicykler". Det er selvfølgelig en smart formulering, men det tager lidt af effekten, når man ved, at Kopernikus ikke fik gjort det af med epicyklerne. De spillede stadig en stor rolle i det kopernikanske system og forsvandt først senere. Der er endvidere flere ejendommeligheder, hvor nogle er uden betydning og andre mere alvorlige. Det gør ikke så meget, at William Thomson udelukkende præsenteres som geofysiker, eller Thomas Henry Huxley som en "nådesløs formidler" (sic!). Men det er problematisk, at vi gentagne gange hører om "akademiet" uden at det bliver forklaret, hvad katten dét nu er. Flere gange kan man regne ud, at sammenhængen enten er *Royal Society* eller *British Asso-*

ciation for the Advancement of Science. Men man skal vide det i forvejen. Mistanken man sidder tilbage med er, at Hylland Eriksen mener "akademikere", når han skriver "akademiet". Det ville i det mindste give mening. "Akademiet", som det fremstår i bogen, er en opfindelse. Det fandtes simpelthen ikke.

Vil man have en hurtig og lettilgængelig introduktion til Darwin, er Paul Stratherns uprætentiøse og ligefremme *Darwin og Evolutionen* et godt bud. Den er ærlig i sit ærinde, lige at gå til og hurtigt læst uden at man partout skal på tvungen rutschebanetur i forfatterens idiosynkrasier. Vi får kort at vide, at mennesket med Darwin mistede sin position som privilegeret art, uden at vi af den grund er blevet reduceret til videnskabelige automater. Tværtimod blev vores menneskelighed i Darwins selvforståelse forstærket gennem den moderne biologi. Strathern fortæller uden de store svinkeærinder om den første videnskabelige teori i historien, der vandt folkelig berømmelse - en teori der overlevede, ikke fordi den var uden problemer, men fordi den simpelthen var for god til at være forkert.

Tonen er afdæmpet, men entusiastisk. Ind imellem bliver formuleringerne dog for diskrete, som når vi får at vide, at racehygiejnen er en lære som kom i miskredit efter "visse begivenheder" i det 20. århundrede. Læseren har nok en fornemmelse af hvad der hentydes til, men der er ingen grund til at tie stille. Det bliver det hverken kortere eller lettere af. Stratherns bog har imidlertid en særlig kvalitet. Den er slet og ret morsom. Samtidig bliver de små underholdende kommentarer brugt til at fortælle noget. Man får for eksempel meget at vide gennem oplysningen om at der var femten reolme-

ter bøger på det tredive meter lange skib *Beagle*, der i øvrigt havde en besætning stort set udelukkende bestående af analfabeter under femogtyve år.

Hvor Hylland Eriksen bygger sin fremstilling op over forskellen mellem naturvidenskaben og "andre tænke måder" begrundet i Darwins ringe opmærksomhed overfor de skønne kunster, ser Strathern en sammenhæng. De modsigelser der får Hylland Eriksen til at erklære Darwin simpel og ureflekteret, kommer for Strathern til udtryk i de senere videnskabelige synteser på baggrund af en i høj grad kreativ og poetisk tankegang. Darwin havde nemlig en kunstners tankegang, hævder Strathern. Han forsøgte ikke at bearbejde modsætningerne i de videnskabelige teorier, han kendte. Modsætningerne lå i stedet og ulmede indtil de kom op til bevidsthedens overflade i en mere acceptabel form. Præmissen for hele Hylland Eriksens læsning er Darwins totale mangel på kreativ tænkning. Når man læser de to bøger sammen, er det vanskeligt at retfærdiggøre.

Noget andet er, at den ateistiske Darwin som Hylland Eriksen fremstiller, bliver brugt som anledning og argument i kampen mod kreationisterne i Norge og USA. Der er gode grunde til at være bekymret over kreationisternes indflydelse på læseplaner og museumsopbygninger i det amerikanske samfund. Men der er ingen grund til at sætte kikkerten for det blinde øje og ignorere pointen og dybden i den viktorianske videnskabelige agnosticisme, samt det faktum at en meget stor del af datidens såvel som nutidens videnskabsfolk var og vedblev at være religiøse. Det kom bag på Francis Galton, Darwins fætter, der i 1874 udgav sin *English Men of Science*:

Their Nature and Nature. Men han tav ikke med sin viden. Hans undersøgelser viste, at hovedparten af den engelske videnskabelige elite ikke så noget modsætningsforhold mellem videnskab og religion. Heller ikke Strathern mangler blik for dette aspekt i det korte afsnit om facts, fantasier og fusere om evolutionen. I 1916 viste en undersøgelse foretaget blandt amerikanske videnskabsmænd, at 60% ikke troede på Gud. I 1997 blev en lignende undersøgelse foretaget blandt britiske videnskabsmænd. Den viste, at 40% troede på Gud.

Huxley kaldte i sin nekrolog i *Nature* Darwin for den ideelle videnskabsmand. I *Charles Darwin og Darwin og evolutionen* får vi to meget forskellige bud på hvad det kunne indebære. Og hvad skal man så råde den travle læser? Tag Thomas Hylland Eriksens opgang alvorligt og læs Paul Stratherns bog.

Peter C. Kjærgaard

Til kamp for fædrelandet

Søren Krarup: *Dansen om menneskerettighederne* Gyldendal, Nordisk Forlag A/S, Viborg 2000, 144 sider. 150 kr.

Søren Krarup har begået endnu et opus i en imponerende lang række af kritiske og debatskabende bøger, der med årene har opnået stadig større opmærksomhed i den danske politiske og kulturelle offentlighed. Oglad det være sagt med det samme: undertegnede anmelder et ikke en stor kender af forfatterskabet. Alligevel mener jeg som iagttagere af den offentlige debat at kende hans grundlæggendes synspunkter ganske godt: Verden gik af lave

medoplysningstidens humanisme; det danske folk udgør en autentisk og velafgrænset enhed med urgamle rødder i sproget og historie, samt i den evangeliske kristendom; den enhed er truet af indvandringen og af de intellektuelle forrædere, der legitimerer den med et opkøg af fornævnte humanisme.

Med *Dansen om menneskerettighederne* underbygger Søren Krarup disse synspunkter med en idéhistorisk kredsgørelse for menneskerettighedens virkningshistorie, og derfor skal den selvfølgelig også anmeldes i Danmarks eneste idéhistoriske tidsskrift. Bogen lanceres indledningsvis som et bind II af Demokratieme fra 1968, som vi passende kan hive ned fra reolen og tage med i vurderingen. Begge bøger erkorte og forholdsvis lettilgængelige foret folkeligt publikum, som Krarup dog savnede i 68. Tonen er skarp i dens kånselessøehudfletning af nogle af samtidens politisk korrekte åndsfyrster, der hegles igennem efter tur: moralisten PH, skolemanden Kragh-Müller, filosofen Villy Sørensen og kirkemanden Jørgen Bøgh. Den gennemgående kritiske figur er næstene elegant i sin enkelhed: På baggrund af en abstraktion om det hele og sund menneskeforsøgerefterkrigstidens moralister at distancere sig fra nazismens autoritære ideologi gennem en terapeutisk praksis, derskal opdrage folket til demokrati. Dette forsøg på omsorg for folkets ve og vel dækker imidlertid over et formynderisk forsøg at påtvinge folket deres egne abstrakte og uvirkelige forestillinger om livet og mennesket. Forsøget på at distancere sig fra nazismen bliver således bare en gentagelse af den med modsat fortegn, dvs. en undertrykkende ensretning, der hverken har respekt for det enkelte menneske eller det konkrete folk og